

УРЖАДЭР ТҮМЭР ЗАМШАНАЙ ҮДЭР ТЭМДЭГЛЭГДЭБЭ

Манай Буряад ороной газар нютагууд дээгүүр түрүүшын түмэр харгын татагдажа, "галта тэргын" түерэн, хүртэйгөөр хуугайлан ябадаг болохоорнь 100 шахуу жэл үнгэрбэ. Анхан Верхнеудинскдэ (мүнөө Улаан-Үдэ) 1899 ондо паровозой түрүүшын депо бии болгогдоһон түүхэтэй.

Тэрэ гэхээр Зүүн Сибириин түмэр замай отделениин тус депогой машинистнүүд шулуу нүүрһэ түлижэ, халуун уурал, утаа бааюулан ябадаг паровозуудһаа эхилээд, шэнын хүсэхэтэ хурдан тепловоз болон электровозуудаар хэды ехэ ашаа, хэды олон хүн зониие зөөгөөб даа. Урданһаа хойшо түмэр замай

транспорт арадай ажахын, хүн зоной али бүхы хэрэглэмжэ хангадаг зөөлгын гол хүсэн байгаа, мүнөөшье байна. Тиимэхээ үнгэрһэн заншалта үдэрөөрнь дашарамдуулан, түмэр замшадай мүнөөдэрэй ажал хэрэгүүд тухай тобшо тэдыгээр хөөрэхэ гэжэ шиидэбэбди.

ХАРЮУСАЛГААЛ МАРТАНА БОЛОХОГҮЙ

Ямаршье ажалда ёһо тэдысэ, хайша хэрэгээр, юрэл хүнгэхэнөөр хандажа болохогүй. Хаанашье нарин нягта, харюусалгатай байха хэрэгтэй. Гэхэтэй хамта илангаяа нэргэлэн ябаха, анхаралаа ойро зуурашье хуладхахагүй, мэргэжэлээрхим найнаар мэдэхэ, шадаха хэрэгтэй ажал гэжэ бии. Жэшээнь, түмэр замай поезднуудые жолоододог машинистнүүдэй ажалые

абаад үзэе. Хойноо арбаад-хорёод вагон соо элдэб янзын үнэтэй, үнэ багатайшье айхабтар ехэ ашаа шэрээд ябаһан гү, али олон хүнүүдые хуулгаһан пассажирска поезддын жолоо барижа, ямаршье аюул усалгүйгөөр саг соонь хүрэхэ газартань хүргэхэ гэшэ нилээд харюусалгатай хэрэг.

Мүнөөнэй электровоз, тепловозууд урданай паровозуудта орходоо орёо нарин ухаатайшье оньһон түхээрлэгтэй, хүтэлбэрлэхэдэ хураггүй хүнгэн, аюул багатай болоһониинь мэдээжэ. Хэды тиигэбэшье машинистын мэргэжэл шадабарихаа, тэрэнээ ажалдаа нарин нягтаар хандадагһаа ехэнхи юумэн дулдыдаха.

Би тусхай мэргэжэл олгодог училищи дүүргээд, 1971 онһоо Улаан-Үдэ станциин деподо түрүүн машинистын туһалагшаар, удаань 1974 онһоо машинистээр хүдэлнэб. Эгээл арбан жэлдэ элдэб ашаа зөөдэг поездые жолоодоод, һүүлэй 13 жэл соо хүн зониие зөөдэг пассажирска поезддын "ЭЛ-60" болон "ЭЛ-68" түхэлэй шэнэ электровозуудые хүтэлнэб. Ээлжээтэ халаанайнгаа ерэхэдэ Улаан-Үдэ-Слюдянка гээд баруулжаа, Слюдянка-Улаан-Үдэ-Горхон гээд зүүлжээ ябаһан зониие зөөдэгбди. Урдань 20 хүрэтэр вагон шагтагалжа, нэгэ доро 300-400, заримдаа 500 хүрэтэр хүниие шэрэжэ ябадаг һаа, мүнөө 15-16 вагон лэшагтагалнабди. Хэндэшье мүнгэнэй дутамаг, биледэй үнэтэйшг болоходо, дан ехэ хэрэгтэйл бэшэ һаа, хүнүүд ходо олоороо иишэ тиишээ ябахаяа болёо ха юм. Нүгөө талаараа мүнөө түмэр замаар ябаха, элдэб ашаашье зөөхөн

бусад транспортынхида орходоо эли бодо хямда гэжэ хэлэхээр.

Манай деподо хэр угаа хойшо мэргэжэлээ, ажал хэрэгээ һайн мэдэхэ, дээдэ гарай, харюусалга ехэтэй, үнэн шударгы машинистнүүд олон байһан, мүнөөшье бии. Бүри урдань эндэмнай бүхы Баруун болон Зүүн Сибириин түмэр зам соо суутай машинистнүүд С.Д.Асеев, Д.Н.Ягодин гэгшэд хүдэлһэн юм. Тэдэнэй уг залгуулһан дээдэ гарай машинистнүүд Г.И.Сысоев, Ю.В.Орлов, Н.В.Краснояров, В.М.Дордфеев, юрэдөө олон даа. Бүхы 150 гаран машинистнарай олонхинь нэгэдэхи классай мэргэжэлтэд юм.

Юунэйшье боложо, хэды хүндэ сагайшье тохёолдожо байхада өөрынгөө энэ шэлэһэн мэргэжэлые орхихогүйб гэжэ һанагшаб. Юуб гэхэдэ, нэгэдэхээр, энэмни зондо хэрэгтэй, ашатай туһатай ажал. Хоёрдохёор, өөрынгөө мэргэжэл шадабариие ходо дээшэлүүлжэ, хуража, шэнэ техникэ, элдэб онол аргуудые шудалжа байхада һонин. Мүнөө үйлдэбэрийн ямаршье предприятияда, тэрэ тоодо түмэр харгыда байдал хүнгэн бэшэ.

Тиигэбэшье бидэ оролдолго хэшээлээ, харюусалга, өөһэдтөө эрилтээ хуладханагүйбди. Тэрэгүүдэ аргагүй. Түмэр замаар поезднуудай ябахаяа болёо, элдэб хэрэгтэй ашаануудые, хүн зониие зөөлгын зогсоогдоо һаань, орон соо юун бололтойб.

В. ЗАКРЕВСКИЙ, зониие зөөдэг поезддын нэгэдэхи классай машинист.

Ашаашье шэрэһэн, зониие зөөһөн поезднуудай замдаа аюулгүйгөөр ябахые хангаха гэшэ эгээл харюусалгатай, шиидхэхы у д х а шанартай г э н э р и л т э т ү м э р з а м а й ямаршье албанай хүдэлмэришэдэй урда табигдадаг. Энэ талаар тепловоз болон электровозуудай орёо нарин приборнуудые ходо шалгажа, хаража, заһабарилжа байха цех эгээл ехэ үүргэ, харюусалгатай. Эндэ тепловоз болон электровозой "гол мэдэрэ-

лэй" худаһа барижа байдаг электронно приборнууд, "нюдэниинь, шэхэниинь" болохо зүйлнүүд заһабарилагдана. Жэшээнь, машинистын ямар нэгэ шалтагаанаар мэдээ алдаад гү, али

аргаар тэрэниие зогсоохо, поездын ябаха скоростиие тодорхойлон, жолоодохо, түргэн байлгах аргатай оньһон түхээрлэгнүүдые манай цехэйхид заһабарилдаг юм. Тиимэхээ эндэ диилэнхидээ эгээл дээдэ, зургаадахи, мүн табадахи

бичук, Н.П.Шапочник гэгшэд түрүүтэй бусад олохон бэрхэ мэргэжэлтэдые нэрлэхээр. В.СНОПКОВ, цехэй начальнигай уялга дүүргэгшэ, мастер.

разрядай дүршэлтэй слесарьнүүд хүдэлдэг. Тусхайлбал, А.М.Жуков, А.П.Милюков, А.В.Игнаткин, А.М.Копылов, А.К.Ба-

ЗУРАГУУДАЭЭРЭ: бэрхэ слесарьнүүд А.П.Милюков Н.П.Шапочник.

ДИУСЛЭГҮЙЕ ХАНГАЖА ДЖАЛТЭЙБДИ

ҮМСЫН БАРИАГА ҮРАГШАТАЙ, ГЭБЭШЬЭ...

Һүүлэй жэлнүүдтэ республика соо бүхыгөө барилгын хүдэлмэри биратай хэгдэхээ болишоод шахуу байна. Илангаяа ниутын шэнэ гэрнүүд тон үсөөн баригдана. Гэхэтэй хамта энэ үедэ хүн зон өөһэдынгөө хүсөөр, мүнэ зөөрээр гэр байра яһаа олоор баригдаг болоо гэжэ тэмдэглэхээр. Хэрбээ

1991 ондо бүхыгөө баригдаһан гэр байрануудай 18 процентнь лэ зоной өөһэдын хүсөөр бодхоогдоһон байгаа һаа, 1996 ондо тэрэнь — 50 процентгэ, байгша оной түрүүшын хахадта — 79 процентгэ хүрөө. Тусхайлбал, энэ жэлэй үнгэрһэн зургаан харада бүхыгөө 16,6 мянган дүрбэлжэн метр

талмайтай 199 шэнэ гэрнүүдые хүн зон урьһаламжа абажа өөһэдынгөө хүсөөр баряа. Гэбэшье үнөөхил мүнгэ тангаар хашагдажа, тэрэшэлэн барилгын хэрэгсэлнүүдэй үнэтэй боложол байһан гээрэһээ зоной үмсэдөө гэр байрануудые олоор бариха, ашаглалгада оруулхань улам хүндэхэн болоно.

Энээн гээрэхээ Хэжэнгын, Захааминай, Түнхэнэй, Кабанскын аймагуудта энэ үе соо үмсын барилгын хэмжээн эрид доошолоо. Тишхэдэ Баунтын, Ахын, Яруунын аймагуудай нютагуудта һүүлэй үедэ үмсэдэ нэгэшье гэр баригдаагүй. Имагтал Эздын, Хягтын, Хорийн, Тарбагатайн, Хориин аймагуудта урда

жэлэйхиһээ хураггүй олоо гэр үмсын ажахынуудта баригдаһан байна. Харин Хурамхаанай аймагай хүн зон энэ жэлдэ нэгдондонойхиһоо 3 дахин олон гэр үмсэдөө барижа ороо. М.ХАЛМАТОВА, республикын Статистикын гүрэнэй комитедэй хүдэлмэрилэгшэ.

Дүй дүршэл - манай баялиг

ХИЛГАНЫН
 ХУРГУУЛИЙН
 25 ЖЭЛЭЙ ОЙ

Хилгана нютагта мүндэлхэн дунда хургуули өөрын ута харгы замтай юм. Абаһаар Баргажан голый хойто захада нэгэ класстай Нуурай эхин хургуули нээгдэхэн түүхэтэй. Энэнь 1910 он болоно. Эхин

хүндэтэ нэрэ сэргэ олгогдоо хэн. Эрдэни Мужанович одоол дээдэ гарай багшаар хүдэлжэ ябатараа 42-тойдоо наһа бараһан юм. Тэрэнэй гаргаһан багшын зүргэ үри хүүгэдэнь мүнөө үргэлжэлүүлхээр.

хүдэлмэри хэжэ гараһан байха юм.

Дунда хургуули дүүргэхэн хүбүүд, басагад хуралсалаа саашань үргэлжэлүүлжэ, нэгэ зариманиинь багша болонхой, түрэл хургуулидаа хүдэлнэ. Эдгэнэрнай нютагайнгаа ажалша бэрхэ таряашад, малшагад үхибүүдые хургажа абаха үедөө, өөһэдөө мэргэжэл шадабаритай, бэрхэ хүмүүжүүлэгшэд боложо тодоронхой юм. Эндэ эдгэнэрэй нэгэ хэдыень нэрлэе. А.Д.Дашиева, Б.Р.Урбагарова, Ц.Р.Ачитуева, Б.Б.Линхоева гэгшэднай Россин Федерациин арадай гэгээрэлэй отличнигууд, С.Б.Сангадиев физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ гэхэн хүндэтэ нэрэ сэргэдэ хүртэхэн гээшэ. Тиихэдэ тоонто нютагтаа хүдэлжэ ябадаг багшанар гэхэдэ, Д.Э.Гомбоева, А.С.Будаев, Б.Э.Балаганов, Б.Ж.Ц. Лыгенов, Е.Э.Ринчинова, У.Ш.Пиртанова, Н.Н.Тыхеева, Б.Б.Эрдынеев, С.Б.Ныхешкина, О.С.Баторова, С.М.Гармаева, Л.Б.Цыдыпова болон бусад олон гаа.

Эдэ үдэрнүүдтэ нютагтаа дунда хургуулиин нээгдэхээр 25 жэлэй ойн хайндэрые хурагшаг, түрэлхид, багшанар гүн ехэ омог баяртайгаар тэмдэглэжэ байнабди.

Манай хургуули дүүргээд, ажалай ариун замга гараһан мэргэжэлтэд гансашье республика соогоо хүдэлнэ бэшэ, мүн лэ ондоо область, хизаарнуудта арадай ажахы хүгжөөлсөжэ, араг сондоо ашатай тухатай холын хараатай хэрэгүүдые бүтээлсөжэ ябахыень харахага урма баяр түрүүлхэ ёһороо түрүүлнэ.

Эдгэнэрхээ гадна, дунда хургуули мүнгэн медальтайгаар дүүргэхэн Б.Сангадиева, Ж.Эрхитуева, О.Очирова, Б.Гармаева, А.Раднаева гэгшэд Хилганын хургуулиин түүхын хуудаһанда хэтэ мүнхэдөө бэшэглэхэнхэй. Тиихэдэ дунда хургуули дүүргээд нютагайнгаа ажахыда хүдэлхэн ажалша бэрхэ таряашад, малшагаараа омогорходог гээшэбди.

Нютагайнгаа хургуули дүүргээд, мэргэжэлтэ боложо ерэхэн Э.Б.Сандапкина түрэл колхозойнгоо правлениин түрүүлэгшээр хүдэлжэ эхилэнхэй. Тиихэдэ эмхидхэхи, хүтэлбэрлэхы арга дүршэлтэй хүтэлбэрлэгшэ байһанаа харуулжа ябахыень харахага урма баяр түрүүлнэ даа.

**Д.ЗАМБАЛАНОВА,
 Л.ЦЫДЫПОВА,
 тус хургуулиин багшанар.**

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хилганын эхин классуудай хурагшагыё пионертэ абалгын үедэ.

Архивһаа абтаһан фото.

классай энэ хургуулида Нуурай, Яарагтын, Улзахын, Хилганын хүбүүд, басагад ябажа, "А" үзэгтэй танцсаһан байха.

Он жэлнүүдэй үнгэрхэ бүри тус хургуули хүсэд эхин шатын болгогдожо, багшанараар Жамьянов, Гаврило, Баранов, Г.Э.Эрдынеев, Д.Сунгарон болон бусад олон удаан жэлнүүдтэ хүдэлхэн байна. Энэ хургуулида дээрэ хэлэгдэхэн нютагуудай олон хүбүүд, басагад хуража гараһан, саашагаа хуралсалаа үргэлжэлүүлжэ, бэлиг шадабаряар баян эрдэмтэд, мэргэжэлтэд боложо тодорон гээшэ.

Дайнай урга тээ, мүн удаадахи жэлнүүдтэнь тус хургуулида К.Г.Шанюшкина, П.А.Онхотов, Д.У.Шоноев, Г.А.Очиров, С.М.Бухаев, Н.Ц.Линхоев, О.Б.Раднаев болон бусад олон багшанар хүдэлжэ гараа юм.

Дайнай хүүлэй жэлнүүдтэ тус хургуулида багшалашагад дундаһаа Эрдэни Мужанович Урбагаров тухай хэдэн, дулаан үгэ хэлэлтэй ха. Нүхэр Урбагаров 1937 ондо Хяагтын багшанарай техникум дүүргэжэ ерэхээр Баргажанай аймагай Соёлой эхин хургуулида багшалжа эхилнэ. Тишгэжэ байха үедэнь эсэгыень "арадай гайсан" гэжэ гэмнэнэ. Тиихэдэнь лэ Э.М.Урбагаров багшалха эрхэгүй болоходоо, 1946 он болотор республикын ондоо нютагуудта хүдэлхэн юм. 1946 ондо Баргажан голдоо бусажа ерэхээр Нуурай эхин класста багшална. Хэнэйшье мэдэхээр энэ хургуулида хураһан хурагшаг номдоо бэрхэ, хайнааршые хурадаг байһан гэе.

Бага балшар үхибүүдые ном хугарта хайнаар, шадамар бэрхээр хургаһан Э.М.Урбагаровта Баргажан голый багшанарай дундаһаа түрүүлэн "РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник" гэхэн

1954 он. хуралсалай энэ жэлдэ Хилгана нютагта эхин классай хургуули нээгдэжэ, нютагай багашуулие, түрэлхидые угаа ехээр баярлуулаа бэлэй. Ушарын гэхэдэ, Баргажан голый хойто бээдэ нээгдэхэн хургуулида хэдэн модондой зайда ябагаар ошохо гээшэ хүшэр хүндэ байдаг хааб гаа.

Нютагтаа эхин хургуулиин нээгдэхэдэ Улаан-Удын багшанарай техникум дүүргэхэн Н.Т.Балданова тус хургуулие даагшаар хүдэлжэ эхилхэн байгаа. Мүнөө хүбүүнниинь С.О.Будаев энэ зундаа тус хургуулиин директорээр томилогдобо. Угаа тээнэ Н.Е.Доржиев хургуулиин хүтэлбэрлэгшөөр хүдэлөө хэн. Эдгэнэртэй суг хамта Е.Б.Доржиева, С.Р.Галсанова, Н.Б.Сангадиева, Н.О.Очиров, Д.Б.-З.Будаев гэгшэд багшалһан гээшэ.

Саашагаа нютагай хургуулида хүбүүд, басагад олоор хурадаг боложо, тус хургуули найман жэлэй болгогдоһон юм. хургуулиин директорээр Г.О.Багмаев томилогдоһон байгаа. Геннадий Очирович эндэ үнишье хүдэлэнгүй, "Буряад үнэнэй" корреспондентээр, удаань Захааминай, Хурамханай аймагуудай "Знамя труда", "Огни Курумкана" газетэнүүдэй редактораар олон удаан жэлнүүдтэ хүдэлжэ, мүнөө наһанайнгаа амаралтада гаранхай.

Хэдэн жэлэй үнгэрөөд байхада Хилгана нютагай хуралсалай гуламта дунда хургуули болгогдожо, залуу үетэниие хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулалсаа гээшэ.

хургуулиин директорнүүдээр С-Н.Д.Гомбоев, С.Ш.Походиев, Д.О.Гомбоев, Б-М.С.Цышков, багшанар З.Ч.Ц.Базаржапов, Б.Ц.Ринчино гэгшэд хургуулиа хайн байртай болгохо хэрэгтэ эмхидхэлэй, урлалгын ехэ

Улаан-Удын интернат-байшангай директор Геннадий Константинович Хомяковой кабинет соо оробобди. Тэрэ энээнхээ урид Онохойн модондой промышленна комплексын ахамад врачаар ажалажа байһан гээд мэдэнэбди. Харин мүнөө республикын социальна талаар хамгаалгын министерствын томо эмхи зургааниие хүтэлбэрлэнэ.

Үндэр наһатайшуул ба инвалидуудай интернат-байшан тухай директорэй хөөрөөе шагнаад, хилээмэ баридаг түхээрлэгэ харахаяа ошобобди. Тус пекарнида 5 хүн ажаладаг юм байна. Нэгэ халаанда

хоёр хүн, гурбадахинь - пекарниие даагша. Үдэр бүри 240-250 бүүлхэ хилээмэ баридаг, тэрэнэй 200-ниинь интернатда ажаһуугшадта, харин 40-50 бүүлхэнь интернат-байшангай хүдэлмэрилэгшэдтэ хубаажа үгтэдэг, юундэб гэхэдэ, тэдэнь салын хүлхэээ олон харын туршада абадаггүй ха юм.

Интернатда ажаһуугшадта медицинскэ хангалга хайнаар эмхидхэгдэнхэй. Тус интернатдай эмнэлгын таһагые даагша Людмила Александровна Жербакова, невропатолог Роза Содномовна Ринчино болон бусад олон врачнууд эндэ ажаладаг. Үндэр наһатайшуулай бэзын элүүрые хамгаалха талаар бүхы хэмжээнүүд абтадаг. Рентгенаппарат, физиокабинет, массаж абадаг кабинет гэхэ мэтэ юумэн эндэ булта бии.

Эндэхи хамһабариин ажахы тухай онсо хөөрэдөөн байха ёһотой. Юундэб гэхэдэ, гүрэнэй мүнгэ үгэхыень, хүлээгээд хуудаггүй, харин өөһэдөөл шадал сэргээрээ хамһабариингаа ажахые хүгжөөжэ, интернатда байгшадые эдэе хоолоор хангаха гэжэ оролдодогынь угаа хайшаалтай. Огородой эдэе ургуулангүй байжа болохогүй ха юм. Тиймэхээ тэдэнэр 15 гектар газар даажа абаад, тэндэе Жартаабха болон бусад ургамалнуудые таридаг байна бшуу.

- Байгша ондо 140 метр гүнзэгдэ газар үрэмдэжэ, огородоо уһалха уһатай болообди. Огород уһалха бүхы хүдэлмэри оньһожоруулагданхай, - гэжэ эндэхи бүхы ажалые даажа абанан Тамара Николаевна Николаева хөөрөө хэн. Хартаабхаһаа гадна капуста, морхооб, һонгино, свекло таринхай.

Намартаа эдэ бүгэдэ ургасаяа хуряжа абаха үедэ хулгайшад олон болодог юм хаш. Байгша ондо огородоо хамгаалхын тула прожектор табья, нохойнуудые "харуулшад" болгоо.

Хамһабариин тус ажахыда үхэр мал, гахайнууд үсхэбэрлэгдэнэ. Мүнөө дээрээ 45 толгой эбэртэ бодо мал, 117 толгой гахайнууд түлжүүлэгдэнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ, жэшээлхэдэ, 14 тонно мяхан хэрэгтэй байгаа. Тэрэнэй хахадын хамһабариин ажахыһаа абтаа. Тиихэдэ 24 тонно хүн гаргашалагдахаар хараалагдаһан байгаа һаань, үнгэрэгшэ жэлдэ 21 тонно хү өөһэдөө үйлэдбэрилөө. Энэнь 85 процент болоно.

Интернат-байшангай хамһабариин ажахые Любовь Рампиловна Цыбикова ударидадаг юм. Тэрэ эндэхи инженер-механик Цыремпил Арьяевичтай нэгэ хуушан станок заһабарилжа, өөрын багахан пилорамматай болоо хэн. Тэрэ пилораммань элдэб хэмжээнэй хабтагайннуудые гаргаха шадалтай байгаа. Тиймэхээ мүнөө хуушан баниин орондо шэнэ бани бодхоогдожо, интернатдай хүнүүдые, тэндэе ажаллагшадые хангадаг болоо.

Хамһабариин ажахыда 500 дүрбэлжэн метр талмайтай теплицэ бии. Тэндэе үгэрсэ ба помидорнуудые ургуулдаг. Энэ жэлдэ 2-3 центнер үгэрсэ хуряжа абтаада байна. Намар болотор үшөөл олон центнер үгэрсэ хурягдаха ёһотой.

Мүнөөнэй хүшэрхэн үе сагта хамһабариин ажахынуудые хүгжөөжэ, нэмэлтэ эдэе хоол абаха гээшэ тон шухала асуудал болоно. Энэниие хайн ойлгоһон хадаа Улаан-Удын үндэр наһатайшуулай ба инвалидуудай интернат-байшангай хүтэлбэрлэгшэд үсэд оролдолгын ашаар нилээд амжалта туйлана гэжэ тэмдэглэхэ ёһотойбди. Үнгэрэгшэ жэлдэ тус ажахыда 18 тонно мяха, 61 тонно хүн, 29 тонно овоц, 102 тонно хилээмэн үйлэдбэрилэгдөө. Хамта дээрээ үнгэрэгшэ 1997 ондо 1 миллиард түхэригэй продукция үйлэдбэрилэгдөө гэжэ тодорхойлогдоһон байна. Байгша оной ажалай дүнгүүд үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ бага байхагүй гээд тухайлагдана.

Буряад Республикын хүн зониие социальна талаар хамгаалгын министерство эдэе хоолой программа хараалһан байна. Тус программа бээлүүлгын бүхы "ашаан" интернат-байшангуудай хамһабариин ажахынуудта тудана ха юм.

Эдэе хоолой программа бээлүүлгэдэ олон бэрхэшээлнүүд дайралдана. Даб дээрэ мүнгэн зөөри, оньһон техникэ, шадабари дуталдана. Үхэр малайнгаа үүлтэрые хайжаруулха талаар нилээд хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой байгаа.

Эдэ бүгэдые хараадаа абажа, республикын Арадай Хуралай депутатууд интернат-байшангуудай хамһабариин ажахынуудые бэхижүүлхэ хэрэгтэ мүнгэ һомолхо, республикын бюджет соо тэрэниие хараалха гэжэ тоолоно.

**В.ГАНЖУРОВА,
 Буряад Республикын Арадай
 Хуралай Социальна политикын
 талаар комитедэй консультант.**

Дүрбэн үдэрэй туршада Буряадай нийслэлдэ Хүүгэдэй уласхоорондын шатарай I фестиваль үнгэргэгдэбэ. Эндэ Монгол, Буряад, Хальмаг, Саха (Яхад) оронуудай, Хабаровск, Шэтэ, Улаан-Удэ, Ангарск хотонуудай, Агын болон Усть-Ордын автономито тойрогуудай 88 эдир шатаршан, тэрэ тоодо спортын мастерта 6 кандидат, нэгэдэхи разрядтай 70, хоёрдохи разрядтай 12 шатаршан арга шадалаа туршаба гэшэ. Хамта дээрээ 16 команда түрүү хуури эзэлхын түлөө мурьсоо.

Хальмаг-Тангч Республикын Президентын советник В.Б. Папуев

Мурьсоон гурбан бүлэгтэ хубаагдажа, швейцарска туримаар 8 туршаа бүридөө хэн. Уласхоорондын гроссмейстер Александр Фоминых мурьсоонэй ахамад судьягаар томилогдон байгаа.

Саха (Яхад), Буряад Республикын, Монголой 1-дэхи команданууд түрүүшын турта тус тустай 5 очко абажа, мурьсоонэй түрүү хууриунуудта гараа. Энэ гурбан команда долоодохи тур хүртэр бэе бээ хэлгэн, нэгэдэхи хуурида ябаа. Долоодохи турай түгэсхэлдэ Буряад Республикын команда Монголой 1-дэхи командаа хахад очкооор урид гараан байха юм. Гурбадахи хуури Саха (Яхад) ба Шэтэ хотын суглуулагдамал команданууд хубаагаа бэлэй. Нонин гэхэд, Шэтэн шатаршад түрүүшын турта нэгэшые очко абаагүй юм. Гэбэшые мурьсоонэй дүнгүүдээр шангай хуурида штынхид гаража шаддаа бшуу.

Түрүүшын наймадахи тур хүн зоной анхал гансата татаа. Энэ турта манай республикын суглуулагдамал командын гөшүүд спортын мастерта кандидатууд Антон Шомоев, Илья Хахинов, I разрядтай Доржи Бордоев, Аюр Санжиев, Аюна Манханова гэшэд нонин наада харуулжа, фестивалин чемпиондай нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Хүндэтэ хоёрдохи хуури Монголой 1-дэхи команда эзэлэ. Гурбадахи хуури эзэлхын түлөө тулаандаа адли очко абаан хоёр команда сооноо Саха (Яхад) командын коэффициент Шэтэн түлөөлэгшэдэйхиөө хайн байжа, гурбадахи хуурида гараа юм. Ямар команда хэды очкотойгоор хэдыдэхи хуури эзэлэб гэжэ хараад үзэе. Буряад Республика - 29,5 очко (I хуури), Монгол-1 - 26,5 (II хуури), Саха (Яхад) - 24,5 очко (III хуури), Шэтэ - 24,5 очко (IV хуури), Улаан-Удэ - 23,5 очко (V хуури), Хэжэнгэ - 22 очко (VI хуури), Монгол-II - 22 очко (VII хуури), "Надежда" (Улаан-Удэ) - 21,5 очко (VIII хуури), Хабаровск - 21,5 очко (IX хуури), Хальмаг Республика - 21 очко (X хуури), Буряад Республикын хүдөө аймагуудай суглуулагдамал команда - 18,5 очко (XI хуури), Ангарск - 11-18 очко (XII хуури), Ангарск-I - 17,5 очко (XIII хуури), "Шатар" (Улаан-Удэ)

Борис БАЛДАНОВ
ЭДИР ШАТАРШАДАЙ
ЭРМЭЛЗЭЛЭЙ ЭХИН
(Хүүгэдэй уласхоорондын шатарай фестивальһаа тэмдэглэлүүд)

- 15 очко (XIV хуури) Усть-Орда - 12 очко (XV хуури), Ага - 11 очко (XVI хуури).
Команда мурьсоонэй хажуугаар хүбүүд болон басагадай дунда үнгэргэгдэн хубийн тэмсэлдэ шанга гулалдаан болоо юм.
Табан турай хүүлээр басагадай дунда Монголой-1-дэхи командын гөшүүн, спортын мастерта кандидат Анхчимэг Ася Борисова (Хабаровск) хоёр тус тустай 4,5 очко абажа түрүү хуурида гараан байгаа. Улаан-Удын суглуулагдамал командын гөшүүн Надежда Цыдыпылова удаадахи хуури эзэлжэ ябаа.

Мурьсоонэй чемпион Анхчимэг (баруунгарһаа), 2-дохи хуури эзэлэгшэ Монголтуул

Зургаадахи турта Цыдыпылова Борисова хоёр хюлгын саана уулзаба. Энэ нааданда Надя комбинационно нонин наада харуулжа шүүгээд, хоёрдохи хуурида гараа хэн. Анхчимэг энэ турта амжалта туйлаад, түрүү хуурияа алдаагүй.

Түрүүшын хоёр турта Анхчимэг үшөөшые гоё наада харуулжа, абажа боломоор 8 очкогой долоо хахадые абаад, чемпион болобо. Хойно хойнооонь 3 наада шүүгээд, Монголой 2-дохи командын гөшүүн Монголтуул хоёрдохи хуурида гарашоо. Надежда Цыдыпылова гурбадахи хуури эзэлэ юм. Монголой 1-дэхи командын гөшүүн, спортын мастерта кандидат Анхчимэг Монгол ороной гурба дахин чемпион, уласхоорондын 4 мурьсоондэ түрүү хуури эзэлэн намтартай. Харин 10 наһатай Монголтуул Монголой 4 дахин чемпион юм.

Хүбүүдэй дунда зургаан турай хүүлээр аяр 6 шатаршан адли очкотой байгаа. Буряад Республикын командын гөшүүд, спортын мастерта кандидатууд Антон Шомоев, Илья Хахинов, Монголой 1-дэхи командын гөшүүн спортын мастерта кандидат Сайнтогс гурбан очко абажа, гурбуулаа түрүү хуурида ябаан юм. Түрүүшын турай дүнгүүдээр хэн эрхимлээб гэжэ мэдэгдэбэ. Антон Шомоевой коэффициент Илья Хахиновайхиһаа булюу байжа тэрэ чемпионэй нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Хоёрдохи хуурида И.Хахинов, гурбадахи Сайнтогс эзэлэ. Буряад Республикын командын капитан, Антон Шомоев Улаан-Удын 14-дэхи гимназиин хурагша юм. Олон тоото мурьсоонүүдые тэрэ шүүхэн байха. Россия чемпиондай полуфиналда

А.Шомоев түрүү хуури эзэлжэ, финалда наадаха эрхэдэ хүртөө хэн.
Мурьсоонэй түгэсжэ байхада, хэдэн командын түлөөлэгшэд болон хоригшодтой уулзажа хоёрдэгдэбэди.

Владимир Иванович Волюнец (Хабаровск):

- Иимэ хонирхолтой мурьсоондэ хабаадаландаа ехэ баяртай байнабди. Тус хэмжээ ябуулга жэл бүри үнгэргэдэжэ байбал, хайн байха хэн. Улаан-Удэ хото, эндэ ажаһуудаг зон тон хүндэмүүшэ зантай байна.

Байгал далай нэгэшые дахин хаража үзөөгүй зон ябанабди.
Манай команда урдашые, хойношые ороогүй, Энэ мурьсоондэ шатаршаднай хабаадажа дүршлөө дээшэлүүлээ гэхэ байнаб.

Виктор Борисович Папуев (Хальмаг-Тангч):

Мурьсоонэй чемпион Антон Шомоев

- Түрүүшынхиэ иимэ ехэ мурьсоон үнгэрөө гэжэ хэлэхын аргагүй байна. Жэл бүри иимэ хэмжээ ябуулга үнгэргэдэжэ мэтэ, хайн эмхидхэлтэйгээр, таб-яб гэмээр үнгэргэбэ гэшэст. Хүсэтэй олон кандидатууд сооноо Буряад Республикын командын түрүү хуури эзэлхэндэ ехэ баяртайб. Манай түлөөлэгшэд арга шадал соогоо наадаа гэжэ тэмдэглэхэ зэргэтэйб.

Мария Семёновна Охлопкова Саха (Яхад):

- Энэ мурьсоон үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэбэ гэшэст. Манай команда үшөө хайнаар наадаха байгаа. Шатаршаднай түрүүшын наадануудаа муугаар үнгэргөө гэжэ тоолоноб. Шабинарни эсээ хэбэртэй.

Мурьсоонэй түгэсхэлэй баяр ёһололой үедэ амжалта туйлагдада бэлэгүүд, мүнгэн шангууд барюулагдаба. ФИДЕ-гэй президент, Хальмаг-Тангч Республикын Президент К.Н.Илюмжиновэй бэлэг - "Панасоник" видеомагнитофон түрүү хуури эзэлэн командаа барюулагдаа. Мурьсоондэ хабаадан бүхы команданууд гарай бэлэгүүдтэ хүртөө хэн. Буряад Республикын командын тренер Т.Г.Ивановто, Монголой шатарай федерацин гөшүүн Тувшин Тогсдо, Саха (Яхад) командын тренер М.С.Охлопковада мүнгэн шангууд барюулагдаа бэлэй.

ФИДЕ-гэй президент, Хальмаг-Тангч Республикын Президент К.Н.Илюмжинов, Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ А.В.Потапов, Буряад Республикын правительство мурьсоонэй эмхидхэгшэд байгаа юм. Манай республикын Эрдэм хуралсалай министерство, Хүн зоние социальна талаар хамгаалгын министерство, Соёлой министерство, Дотоодын хэрэгүүдэй министерство, Арадай Хуралай социальна политикын талаар комитет, Улаан-Удэ хотын өөһэдэн хүтэлбэрин захиргаан, БТРК, Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физическа культура болон спортын талаар гүрэнэй комитет фестиваль үнгэргэлгэдэ горитой ехэ хубитаая оруулаа юм. Хизаарлагдамал харюусалгатай "Икат" нүхэсэл, "Бурятия" гэхэн зочид буудал, "Электросвязь", "Пиво Бурятия" гэхэн акционернэ бүлгэмүүд, Хүүгэдэй уран бэлигэй ордон, Буряад Республикын Үндэһэтэй номой сан энэ шатарай хайндэргэ туһаламжа хүргөө гэжэ онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Мурьсоонэй дүүрэнэй хүүлээр эдир шатаршад, тэдэнэй хоригшод, судьянар Байгалдалайн эрьедэ ошожо, сэнгэн амаржа, дүй дүршлөөрөө хубаалдаба. Мүн тиихэдэ эрдэмэй-практическа конференци, нэгэ доро олон хүнүүдтэй наадаган тэндэ үнгэргэгдөө.

Жэл болоод эдир шатаршад хоёрдохи фестивалда сугларха. Тиймэһээ бидэ: "Баяртай, нэгэдэхи фестиваль! Амар сайн хүүгэдэй уласхоорондын шатарай хоёрдохи фестивал!" гэжэ хэлэхэ болонобди.
Гомбо САМБЯЛОВАЙ фото.

Буряад Республикын команда мурьсоонэй чемпион

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Редактор А.А. АНГАРХАЕВ. РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Г. Х. ДАШЕЕВА (редакторай орлогшо), Б.М.Ж. БАЛДАНОВ (харюусалгата секретарь), Р.Б. ГАРМАЕВ, Д.Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: *Ц. Ц. ДОНДОГОЙ, С. Д. ОЧИРОВ, Т.В.САМБЯЛОВА, В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.</p>	<p>Газет хэблэлэй I хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэблэг 2424. Хэблэлдэ тушаагдаһан сар 17.00.</p>	<p>"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газет хэблэгдээ. Директорэй телефон: 22-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрилхэлдэ абганхай. Заказ № 7846.</p>
---	--	--	--

Редакциин телефонууд: редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретарини - 21-50-52, секретариатай - 21-62-62, таһагууд: үндэһэтэй болон политическэ асуудалнуудаар - 21-55-97 (даагшань), 21-61-35, 21-34-05, экономикын - 21-63-86, 21-61-35, соёлой болон түүхын - 21-60-21 (даагшань), 21-57-63, залуушуулай, оюутайда ажабайдалай болон олоннитын хүдэлмэрини - 21-54-93 (даагшань), 21-69-58, мэдээлэлэй болон сонсохой - 21-67-81, корректорүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76.
"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-35-95.
Тоонуудай, бодот баримтануудай, хүсэй, нотагай нэрэнүүдэй бэшэлые хазагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин һанамжа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.